

УДК 783.28

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-6-28>**Ольга МУРАВСЬКА**

доктор мистецтвознавства, професор кафедри історії музики та музичної етнографії, Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, вул. Новосельського, 63, м. Одеса, Україна, 65023
ORCID: 0000-0002-0281-7503

Бібліографічний опис статті: Муравська, О. (2025). Сакральньо-етична складова музичного постмодерну (на прикладі «Подячного акафісту» Дж. Тавенера). *Fine Art and Culture Studies*, 6, 212–220, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-6-28>

САКРАЛЬНО-ЕТИЧНА СКЛАДОВА МУЗИЧНОГО ПОСТМОДЕРНУ (НА ПРИКЛАДІ «ПОДЯЧНОГО АКАФІСТУ» ДЖ. ТАВЕНЕРА)

У дослідженні узагальнено жанрово-інтонаційну специфіку «Подячного акафісту» Дж. Тавенера в річищі духовних шукань доби постмодерну.

Мета роботи – виявлення жанрово-стильової та поетико-інтонаційної унікальності «Подячного акафісту» Дж. Тавенера в річищі релігійно-етичних позицій композитора та духовних настанов постмодерну.

Методологія роботи має комплексний характер і базується на поєднанні засад міждисциплінарного, історико-типологічного, герменевтичного та жанрово-стилістичного методів дослідження.

Наукова новизна роботи визначена тим, що в ній вперше в українському музикознавстві узагальнено жанрово-інтонаційну специфіку «Подячного акафісту» Дж. Тавенера та його контактність з духовними настановами культури та музики постмодерну.

Висновки. Постмодернізм виник як інтелектуальна течія, покликана осмислити політичні та культурно-історичні проблеми сьогодення. Постмодерністські настрої характеризуються розчаруванням в ідеалах прогресистського шляху розвитку людства з його вірою в панівну роль людського розуму. Авангардистській спрямованості на постійне відкриття «нових берегів» тут протистоїть прагнення залучити до сучасного мистецтва весь досвід світової культури шляхом її цитування. Однією з поширених рис постмодернізму у музиці є ідея повернення до краси як реальності, виразної мелодії та тональної гармонії. Останнє пов'язане в тому числі й з пошуками духовно-релігійних основ буття, що апелюють не тільки до конфесійно-єкуменічного синтезу, але й до творчого відродження східнохристиянської (візантійської) духовно-етичної та музичної традиції, що стає тлом для формування феноменів «сакрального мінімалізму», «нової простоти», «поетики тиші», «медитативної музики». Спадщина Дж. Тавенера, рівно як і його творча та духовна біографія, засвідчують причетність митця до цих духовно-мистецьких процесів. Поетико-інтонаційна специфіка «Подячного акафісту» композитора, створеного в період прийняття ним православ'я, відтворює типовий для постмодерну синтетичний тип мистецького мислення. В межах літургійного жанру акафісту з показовою для нього структурою Дж. Тавенер органічно поєднав і традиції візантійського богослужбово-співацького мистецтва, і інтонації православного обиходу Страсного тижня більш пізнього часу, і темброво-виразні можливості вокального мистецтва контртенорів та тенорового співу в умовах західнохристиянської грегоріаніки. Їх доповнює апелювання автора до високої поліфонії, музичної риторики та символіки тембральності органу, дзвонів, струнного оркестру, що в сукупності утворюють монументальну симфонію-містерію, вселенське Славослів'я, що долає час, конфесійні розбрати, єднає кінцевому підсумку людство та стає запорукою Вселенської Гармонії-Порядку.

Ключові слова: музичний постмодерн, духовно-релігійна складова постмодерну, «медитативна музика», «сакральний мінімалізм», творчість Дж. Тавенера, духовна музика, візантійська богослужбово-співацька традиція, «Подячний акафіст» Дж. Тавенера, жанр, стиль.

Olha MURAVSKA

Doctor of Art History, Professor at the Department of Music History and Musical Ethnography, Odesa National Academy of Music named after A. V. Nezhdanova, 63, Novoselskogo St, Odesa, Ukraine, 65023
ORCID: 0000-0002-0281-7503

To cite this article: Muravska, O. (2025). Sakralno-etychna skladova muzychnoho postmoderну (na prykladi «Podiachnoho akafistu» Dzh. Tavenera) [The Sacred and Ethical Component of Musical Postmodernity (on the Example of J. Tavener's «Thanksgiving Akathist»)]. *Fine Art and Culture Studies*, 6, 212–220, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-6-28>

THE SACRED AND ETHICAL COMPONENT OF MUSICAL POSTMODERNITY (ON THE EXAMPLE OF J. TAVENER'S "THANKSGIVING AKATHIST")

The study summarizes the genre and intonation specificity of J. Tavener's «Thanksgiving Akathist» in the context of spiritual searches of the postmodern era.

The purpose of the work is to identify the genre-stylistic and poetic-intonational uniqueness of J. Tavener's «Thanksgiving Akathist» in the context of the composer's religious and ethical positions and the spiritual guidelines of postmodernism.

The methodology of the work is comprehensive and is based on a combination of the principles of interdisciplinary, historical-typological, hermeneutic, and genre-stylistic research methods.

The scientific novelty of the work is determined by the fact that it is the first in Ukrainian musicology to summarize the genre and intonation specificity of J. Tavener's «Thanksgiving Akathist» and its contact with the spiritual guidelines of postmodern culture and music.

Conclusions. *Postmodernism emerged as an intellectual movement designed to comprehend the political and cultural-historical problems of the present day. Postmodernist sentiments are characterized by disappointment in the ideals of the progressive path of human development with its belief in the dominant role of the human mind. The avant-garde focus on the constant discovery of «new shores» is opposed here by the desire to involve the entire experience of world art in contemporary art by quoting it. One of the common features of postmodernism in music is the idea of returning to beauty as reality, expressive melody and tonal harmony. The latter is also connected with the search for spiritual and religious foundations of existence, which appeal not only to confessional and ecumenical synthesis, but also to the creative revival of the Eastern Christian (Byzantine) spiritual and ethical and musical tradition, which becomes the background for the formation of the phenomena of "sacred minimalism", "new simplicity", "poetics of silence", "meditative music". The legacy of J. Tavener, as well as his creative and spiritual biography, testify to the artist's involvement in these spiritual and artistic processes. The poetic and intonation specificity of the composer's "Thanksgiving Akathist", created during the period of his adoption of Orthodoxy, reproduces a synthetic type of artistic thinking typical of postmodernism. Within the liturgical genre of the akathist with its indicative structure, J. Tavener organically combined the traditions of Byzantine liturgical singing, the intonations of the later Orthodox Holy Week service, and the timbre-expressive possibilities of the vocal art of countertenors and tenor singing in the conditions of Western Christian Gregorian chant. They are complemented by the author's appeal to high polyphony, musical rhetoric and the symbolism of the timbre of the organ, bells, and string orchestra, which together form a monumental symphony-mystery, a universal hymn that overcomes time and confessional divisions, ultimately uniting humanity and becoming the key to Universal Harmony-Order.*

Key words: *musical postmodern, spiritual and religious component of postmodern, "meditative music", "sacred minimalism," the work of J. Tavener, sacred music, Byzantine liturgical and singing tradition, "Thanksgiving Akathist" by J. Tavener, genre, style.*

Актуальність теми. Феномен постмодерну в умовах сучасної мистецтвознавчої та музикознавчої думки є предметом найактивніших обговорень та наукових дискурсів, виявляючи кожного разу нові малодосліджені «герменевтичні кола» його багатогранної сутності, що вже фактично вийшли за межі власне гуманітарно-культурологічних дебатів, залишаючись при цьому, за влучним висловом С. Куцепал, «звабливою та нерозкритою таємницею» (Куцепал, 2025). Згідно зі спостереженнями Л. Виговського, «постмодернізм можна розглядати як особливий умонастрій, що домінує нині у всіх сферах людської життєдіяльності: культурі, філософії, політиці, економіці тощо. Він прагне адекватно зрозуміти нинішню екзистенційну ситуацію, в якій європейська цивілізація опинилася після відомих подій, що символізують Освенцим, Хіросіму, Чорнобиль» (Виговський, 2005, с. 33) і, додамо, суспільно-історичних реалій сьогодення. Зазначені процеси, відповідно, стимулюють інтерес

до релігійно-філософських шукань нашого сучасника, відродження національних «моделей» духовності та її архетипових складових, що є актуальним в тому числі й для України з її тяжінням до софійно-кордоцентричного типу мислення. Такого роду духовно-етичне спрямування філософської та творчої думки є показовим й для постмодерного «образу світу», якій викликає певні аналогії з біблійним блудним сином, життя якого було наповнене численними випробуваннями та спокусами і увінчане в кінцевому підсумку мріями про повернення до батьківської домівки. Ця аналогія засвідчує одну з показових інтенцій постмодернізму, співвідносних з «новим богошуканням» (див. про це докладніше: Гуменюк, 2002; Лук'янець, Соболев, 1998; Германова де Діас, 2017 та ін.).

Зазначені процеси є показовими не тільки для «постмодерної теології» (Постмодерна теологія, 2024), але й для музичної іпостасі цього явища сучасного мистецтва. В останньому, серед різноманітних жанрових вподобань, одне

із суттєвих місць займає саме духовна музика, орієнтована на мистецьке відтворення стародавніх традицій богослужбового співу, починаючи з часів раннього середньовіччя та візантійської традиції. Сказане є співвідносним з творчими шуканнями Дж. Тавенера, що засвідчили також віхи його духовно-релігійного шляху – від сповідання догматів західного християнства аж до прийняття православ'я. «Подячний акафіст» є яскравим зразком такого роду еволюції духовно-етичних вподобань митця та його епохи, що потребують ґрунтовного дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Бібліографія, присвячена вивченню численних естетико-змістовних та філософських аспектів постмодернізму, достатньо різноманітна. Вона представлена перш за все працями видатних мислителів ХХ століття – Ж. Дерріди (Дерріда, 1994), Ж. Дельоза (Дельоз, 2023), М. Фуко (Фуко, 1998), Ж. Бодріяра (Бодріяр, 2004), Ж.-Ф. Ліотара (Ліотар, 1995) та ін., що досліджували особливості функціонування його провідних складових компонент, в тому числі й духовно-естетичної. Виділяємо також фундаментальне видання «Енциклопедія постмодернізму», що охоплює його різноманітні філософські та мистецько-культурологічні прояви (Енциклопедія постмодернізму, 2003). Їх доповнюють також узагальнюючі матеріали статті Н. Отрешко та Г. Носової (Отрешко, Носова, 2025), розташованої в Енциклопедії сучасної України, колективна монографія «Філософський постмодерн» (Лук'янець, Соболь, 1998), а також дисертаційне дослідження Т. Гуменюк (Гуменюк, 2002), що має філософсько-культурологічну спрямованість.

Окремо відзначаємо наукові розвідки щодо музичних проявів постмодернізму, риси якого узагальнені в енциклопедичній статті Б. Сюті (Сюта, 2018), у наукових розвідках Н. Лівої (Ліва, 2017), J. Fisk (Fisk, 1994), а також у монографії Т. Taylor (Taylor, 2002). Окремі прояви музичного постмодерну, зокрема, явище «нової простоти» є предметом дослідницької уваги О. Овсянникової-Трель (Овсянникова-Трель, 2021). Показово, що практично всі згадані автори посилаються у своїх розвідках на творчість композиторів рубежу ХХ – початку ХХІ століть, в тому числі й на вокально-інструментальні композиції Дж. Тавенера. Останнім присвячено статті Ю. Кучурівського

(Кучурівський, 2021), Г. Шпак (Шпак, 2025). Проте, ключова інформація щодо жанрово-стильових та духовно-релігійних вподобань композитора поки що зосереджена в іноземній бібліографії і, перш за все, в публікаціях самого Дж. Тавенера (Tavener, 1999, 1995), в монографіях G. Haydon (Haydon, 1995), E. Seymour (Seymour, 2013), в статтях J. Miklaszewska (Miklaszewska, 2021), R. Hutter (Hutter, 2025) та ін. Більшість його духовних вокально-інструментальних композицій, особливо зрілого періоду, до яких належить й «Подячний акафіст», поки що залишаються малодослідженими в українському музикознавстві, і тому потребують ретельної аналітичної уваги як яскраві зразки мистецького втілення теологічних шукань постмодерної доби.

Мета роботи – виявлення жанрово-стильової та поетико-інтонаційної унікальності «Подячного акафісту» Дж. Тавенера в річищі релігійно-етичних позицій композитора та духовних настанов постмодерну.

Виклад основного матеріалу. Багатозначність тлумачення терміну «постмодернізм» та його змістовної специфіки, згідно з висновками авторів наведених вище першоджерел, багато в чому обумовлена перш за все історичними умовами його виникнення. В їх числі і світова криза середини минулого століття з показовими для неї масовими молодіжними бунтами, суспільними рухами за громадянські права, протестами проти американської війни у В'єтнамі тощо. Ще більш очевидною була й ядерна загроза, що достатньо гостро передчувалася людством у період холодної війни. Г. Меднікова узагальнює духовного світовідчуття цього часу як «настання “омасовління”, деперсоніфікації, деіндивідуалізації людини, пов'язаних із поширенням масової культури та перемогою НТР» (Меднікова, 2002, с. 119).

Крім того кризове світовідчуття посилювалося екологічними катастрофами, що засвідчували наслідки технічного прогресу та поступове розчарування в ньому. «Передусім постмодернізму притаманна критика проекту Просвітництва, адже він – продукт кризи раціоналізму, а також завершення доби Прогресу, якій розумівся як цілеспрямовані зусилля на перетворення і зміни світу; свідчення глибоких змін, які відбулися в уявленнях людини, що прийшла до заперечення святих і цінностей

нового часу, “що не підтвердилися”, і розчарування у ренесансному і просвітницькому культях людини, яка “все може”» (Безвершук, 2010, с. 307). Такого роду висновок наводить цитованого автора на цікаві аналогії-паралелі історичного розвитку європейської культури Нового часу: «Якщо у XVIII–XIX століттях прогресивна думка сходилася у тому, що “сон розуму породжує страхіття” (так називалася гравюра Ф. Гойї), то у XX столітті ближчою стала теза про те, що діяльність розуму породжує страхіття (такий висновок напрошується з твору У. Еко “Маятник Фуко”» (Безвершук, 2010, с. 307–308).

Зазначимо, що такого роду оцінки прогресизму складають основу більш глибинного духовного протистояння християнського Сходу і Заходу та породженої на їх теренах культури, в якій, з одного боку, «вирізняється продуктивно-раціоналістичний образ західного індивіда, для якого перетворення матеріального світу складає сенс буття як Прогресу, узагальненого зокрема у феномені “фаустівської культури” (О. Шпенглер), і відповідному типі особистості». З іншого боку, «антитезою йому виступає східнохристиянський особистісний тип, для якого раціоналізм обумовлений Вірою, а стрижнем дій є розумова активність Преображення...» (Муравська, 2018, с. 12).

Остання позиція генетично сходиться до візантійського релігійного, духовно-етичного та культурно-історичного надбанням, що, попри зникненню цієї величної християнської імперії середньовіччя зі світової мапи ще у середині XV століття, в наступні епохи неодноразово було предметом відродження в європейській культурі, в тому числі й у добу постмодернізму. Сказане є показовим й для духовної музичної творчості Дж. Тавенера та його сучасників, що вбачали в цьому процесі шлях до духовного Преображення людського ества та відповідного подолання світової кризи, а також засіб відкриття через осягнення візантійського богослужбово-співацького мистецтва та східнохристиянської патристики високих Істин сакрального світу.

Отже, постмодернізм позиціонується як інтелектуальна течія, покликана осмислити соціально-історичні та культурологічні проблеми сучасного світу. Розчарування в ідеалах ренесансного антропоцентризму,

філософсько-естетичних відкриттів доби Просвітництва породило й сутність постмодерного «образу світу» та його визначення як «втомленої епохи», «ентропійної» культури, в якій домінують есхатологічні настрої та еkleктичні змішуванням художніх мов різних епох. Авангардистським шуканням мистецької оригінальності та новизни в даному разі протистоїть типове для постмодерну прагнення залучити до сучасного мистецтва весь досвід світової художньої культури шляхом її «іронічного цитування».

Постмодернізм у музиці також долучається до процесів виявлення на рівні різноманітних способів організації музичного тексту певного світоглядного комплексу цієї буремної епохи. На думку Б. Сюті, «зміна статусу культури в постмодернізмі постулює, що митець ніколи не має справи з “чистим” матеріалом, який є завжди так чи інакше культурно освоєним. Конкретним виявом цього положення стало широке використання композиторами інтертекстуальних відношень і змішаного стилю. Загальна “туга за історією” спричиняє все ширше використання як основи змішаного стилю і стильової гри одного чи кількох історичних стилів. Часто постмодернізм свідомо переорієнтовує культурну активність митця з творчості на компіляцію, цитування, колаж, зі створення “оригінальних композицій” на полістилістику й пастіш <...> Однією з поширених рис постмодернізму у музиці є *повернення до краси як реальності, виразної мелодії та тональної гармонії*» (курсив наш – О. М.) (Сюта, 2018, с. 400).

Останнє, на наш погляд, пов’язане в тому числі й з пошуками духовно-релігійних основ буття, що апелюють не тільки до конфесійно-екуменічного синтезу, але й до відродження на рівні композиторського мислення сучасного митця східнохристиянської (візантійської) духовно-етичної та музичної традиції, яка, відповідно, стає потужним тлом для формування таких явищ постмодерної музичної культури, як «сакральний мінімалізм», «нова простота», «поетика тиші», «медитативна музика».

Зазначені характеристики та духовно-етичні настанови музичного постмодернізму знайшли яскраве відбиття в творчості Дж. Тавенера. Один із сучасників композитора зазначав, що «сутність творчості Дж. Тавенера втілюється

в одній фразі: Музика – це прославлення Господа». В цих словах, з одного боку, виявляється релігійна позиція автора, з іншого – підкреслення її глибинного зв'язку зі стародавніми традиціями християнської культури та музики в цілому. «Життєвий і творчий шлях Дж. Тавенера був постійно спрямований до пошуку втрачених на рубежі ХХ–ХХІ століть духовно-релігійних орієнтирів в мистецтві та естетиці постмодернізму. Однією з головних ідей творчої діяльності англійського митця стало повернення до сакральних традицій в музиці, загублених, на його думку, на Заході в Новий час в період домінування раціоналістичного мислення. У пошуках онтологічних основ музичного мистецтва і відповідної музичної мови композитор звертається до культурних та духовно-релігійних традицій різних народів та історичних епох, що стали також питомим тлом й для естетики “нової простоти” та сакрального мінімалізму» (Шпак, 2025, с. 426).

«Подячний акафіст», що був створений Дж. Тавенером у 1988 році, тобто в зрілий період його діяльності, засвідчує результати зазначеної духовно-творчої еволюції митця. Сам композитор неодноразово стверджував, що «Подячний акафіст» був для нього не просто черговим музичним твором, а глибоко особистим духовним актом, спрямованим на «повне відкриття серця перед Богом» (див. про це детальніше: Tavener, 1999, с. 66).

Специфіку цього твору перш за все визначає його текстово-обрядова основа, закарбована на специфіці жанру акафіста та його славословного характеру. Автором тексту «Подячного акафіста» є митрополит Трифон (Туркестанов). У відповідності зі структурним каноном акафісту, він складається з 13 кондаків та 12 ікосів, кожен з яких присвячений славі-подяці Творцеві за красу навколишнього світу та за Його благодіяння людині. Текст цього акафісту відрізняє неймовірна кількість живописно-виразних метафор і порівнянь, що насичують цей твір особливого роду емоційністю та духовною піднесеністю. Створений у 1934 році, текст «Подячного акафісту» відрізняється наявністю оригінального мовного симбіозу, що включає в себе власне першоджерело, що репрезентує головну ідею-думку акафісту, зосереджену у фразі-рефрені «Слава тобі, Боже», а також англійський переклад значної частини

тексту Акафіста, що був виконаний монахинєю Феклою. Біографи Дж. Тавенера засвідчують, що вона протягом багатьох років була близьким другом, духовною сестрою композитора, з якою він обговорював задуми більшості своїх духовних творів (див.: Hutter, 2025). Тобто, для композитора однаково важливим був і російський текст першоджерела, і його професійний англійський переклад, виконаний духовною особою, для якої ідеї «Подячного акафісту» були не просто текстовим матеріалом, але вираженням релігійно-етичних настанов її «образу світу», що виявляли перетини і з сакральними пріоритетами світобачення Дж. Тавенера.

Зазначена образно-смысловая специфіка «Подячного акафісту» з показовою для неї надлишковістю вираження почуття захвату красою Божого творіння суттєво доповнюється його музично-інтонаційною та тембровою складовою, що відтворює духовний «звукосвіт» Дж. Тавенера, породжений не тільки його жанрово-стильовими вподобаннями, але й духовними шуканнями культури постмодерну з його схильністю до єднання традицій різних епох та часів. В «Подячному акафісті» маємо справу з органічним синтезом різнобарвних конфесійних християнських традицій, сформованих на тлі їх візантійського першоджерела та канонів ранньохристиянської «Неподіленої церкви». Візантійська складова твору є очевидною в апелюванні композитора до ладово-інтонаційного світу візантійської богослужбово-співацької традиції, що тяжіє до нетемперованої вокальної мікрохроматики, мелізматики, підкреслених збільшених секунд. Фактурно-темброво названа традиція виділена звертанням автора до монодії або до техніки ісону з показовою для них архаїкою звучання. Цей фактурно-інтонаційний «ангелогласний» комплекс суттєво доповнюється «вкрапленням» окремих зворотів православного співацького обиходу більш пізнього періоду, в тому числі й великопісних наспівів Страсного тижня.

В той же час, практично у всіх розділах «Подячного акафісту» Дж. Тавенер використовує й тембрально-виразні можливості солюючих контртенорів. Їх звучання, з одного боку, асоціюється з техніко-виконавським потенціалом вокального мистецтва кастратів як важливої складової італійської опери XVII–XVIII століть. В той же час, генеза цього мистецтва

сходить саме до візантійського «коріння», а його первісне існування в Західній Європі пов'язувалося саме з церковним співом, що відтворював своєрідну «модель» «ангелогласся». Звучання контртенорів в «Подячному акафісті» Дж. Тавенера, на наш погляд, складає міст між культурами християнського Сходу і Заходу в їх прагненні до усвідомлення та інтонаційного відтворення духовних настанов церковного співу, що сходить до сакрального світу. Разом з тим, у «тембральній партитурі» аналізованого твору суттєве місце займають виразні можливості солюючих тенорів, які ще з часів середньовіччя домінували у вокальному мистецтві григоріаніки.

Ще одним важливим символом високої духовної співацької традиції Нового часу можна вважати мистецтво поліфонії у всій різноманітності її проявів – від канонів-імітацій до контрастної поліфонії, до яких апелює Дж. Тавенер. Їх виразний потенціал завжди доповнювався зверненням до музичної риторики. Дж. Тавенер в своєму «Подячному акафісті» досить часто відтворює так звану «досконалу тему», що являє собою висхідну гаму – анабазис з відповідним духовно-змістовним «наповненням». Цей мелодичний рух складає основу теми-рефрену всього твору, зосередженої в словах «Слава тобі, Боже», що символізує показову для жанру акафіста ідею піднесення слави Сакральному світові.

Крім того, композитор використовує типовий вже скоріше для композиторської практики Нового часу прийом поступового фактурного «накопичення» тембрального та динамічного потенціалу цього твору, що супроводжується водночас максимальним розширенням його виконавського складу та звукового діапазону. Очевидним є рух від мододії, ісонів до щільного хорового багатоголосся мішаного хору з використанням *divisi*, до яких долучаються партії солюючих контртенорів. Зазначений вокально-хоровий пласт згодом доповнюється інструментальною складовою «Подячного акафіста», в якому виділяються орган, дзвони, літаври, струнний оркестр та ін. Вся ця звукова різнобарвна маса ніби утворює грандіозну симфонію-містерію, вселенське славослів'я, спрямовані на подолання часу, конфесійних розмежувань та єднання в кінцевому підсумку людства через ідею Славління, що стає запорукою

Вселенської Гармонії-Порядку. У свідомості Дж. Тавенера як представника постмодерної епохи він асоціювався і з античним Космосом, і з візантійським таксисом, і з похідними від нього духовними настановами буття християнського Сходу і Заходу, і, нарешті, з богошуканнями рубежу ХХ–ХХІ століть та їх мистецькими втіленнями.

Висновки. Постмодернізм виник як інтелектуальна течія, покликана осмислити політичні та культурно-історичні проблеми сьогодення. Постмодерністські настрої характеризуються розчаруванням в ідеалах прогресистського шляху розвитку людства з його вірою в панівну роль людського розуму. Авангардистській спрямованості на постійне відкриття «нових берегів» тут протистоїть прагнення залучити до сучасного мистецтва весь досвід світового мистецтва шляхом його цитування. Однією з поширених рис постмодернізму у музиці є ідея повернення до краси як реальності, виразної мелодії та тональної гармонії. Останнє пов'язане в тому числі й з пошуками духовно-релігійних основ буття, що апелюють не тільки до конфесійно-екumenічного синтезу, але й до творчого відродження східнохристиянської (візантійської) духовно-етичної та музичної традиції, що стає тлом для формування феноменів «сакрального мінімалізму», «нової простоти», «поетики тиші», «медитативної музики». Спадщина Дж. Тавенера, рівно як і його творча та духовна біографія, засвідчують причетність митця до цих духовно-мистецьких процесів. Поетико-інтонаційна специфіка «Подячного акафісту» композитора, створеного в період прийняття ним православ'я, відтворює типовий для постмодерну синтетичний тип мистецького мислення. В межах літургійного жанру акафісту з показовою для нього структурою Дж. Тавенер органічно поєднав і традиції візантійського богослужбово-співацького мистецтва, і інтонації православного обиходу Страсного тижня більш пізнього часу, і темброво-виразні можливості вокального мистецтва контртенорів та тенорового співу в умовах західнохристиянської григоріаніки. Їх доповнює апелювання автора до високої поліфонії, музичної риторики та символіки тембральності органу, дзвонів, струнного оркестру, що в сукупності утворюють монументальну

симфонію-містерію, вселенське славослів'я, кінцевому підсумку людство та стає запорукою долає час, конфесійні розбрати, єднає кою Вселенської Гармонії-Порядку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безвершук Ж. О. Культурологія: навчальний посібник. Київ: Знання, 2010. 326 с.
2. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / переклад Володимира Ховхуна. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
3. Виговський Л. А. Постмодерн як фактор трансформації функціональності релігійного комплексу. *Українське релігієзнавство*. 2005. № 35. С. 33–45.
4. Германова де Діас Е. В. Постмодернізм і християнство: проблема взаємодії (огляд концепцій). *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2017. Вип. 57. С. 115–123.
5. Гуменюк Т. К. Постмодернізм як транскультурний феномен. Естетичний аналіз: автореф. дис. ... доктора філософських наук: 09.00.08 – Естетика / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2002. 64 с.
6. Дельоз Ж. Перемовини 1972–1990. Київ: Сварог. 2023. 254 с.
7. Дерріда Ж. Позиції. Київ: Дух і Літера, 1994. 158 с.
8. Енциклопедія постмодернізму / за ред. Чарлза Е. Вінквіста та Віктора Е. Тейлора; пер. з англ. Віктор Шовкун; наук. ред. пер. д-р філос. наук Олексій Шевченко. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 503 с.
9. Куцепал С. Постмодернізм – зваблива та нерозкрита таємниця. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/items/8ebc6629-9bb2-4330-b95e-efd01607affe>
10. Кучурівський Ю. Виконавські аспекти хорової музики ХХ століття на прикладі «Кельтського ревієму» Дж. Тавенера. *Музичне мистецтво і культура*. 2021. Вип. 32. Кн. 2. С. 175–186.
11. Ліва Н. В. Інтонаційний простір європейської музики другої половини ХХ – початку ХХІ століть: вектори розвитку. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2017. Вип. 120. С. 39–54.
12. Ліотар Жан-Франсуа. Ситуація постмодерну. *Філософська і соціологічна думка*. 1995. Вип. 5–6. С. 15–38.
13. Лук'янець В. С., Соболев О. М. Філософський постмодерн. Київ: «Абрис», 1998. 350 с.
14. Меднікова Г. С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття: Навчальний посібник. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2002. 214 с.
15. Муравська О. В. Вплив східнохристиянської культури на європейське музичне мистецтво ХІХ–ХХ століть: автореф. дис. ... доктора мистецтвознавства: 26.00.01 – Теорія та історія культури / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2018. 43 с.
16. Овсяннікова-Трель О. А. «Нова простота» як системний жанрово-стильовий феномен в сучасному музичному мистецтві: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 448 с.
17. Отрешко Н. Б., Носова Г. Ю. Постмодернізм. *Енциклопедія сучасної України*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2024. URL: <https://esu.com.ua/article-882808>
18. Постмодерна теологія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Постмодерна_теологія
19. Сюта Б. Постмодернізм. *Українська музична енциклопедія*. Київ: Видавництво ІМФЕ, 2018. Т. 5. С. 399–400.
20. Фуко М. Наглядати й карати / пер. з фр. Петра Тарашука. Київ: Основи, 1998. 392 с.
21. Шпак Г. С. Song of the Angel Дж. Тавенера: між традиціями ангелогласся та сакральним мінімалізмом. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. 2025. № 2. С. 424–429.
22. Fisk J. The New Simplicity: The Music of Górecki, Tavener and Pärt. *The Hudson Review*. Vol. 47, No. 3 (Autumn, 1994). P. 394–412.
23. Haydon G. John Tavener: Glimpses of Paradise. Orion, 1995. 304 p.
24. Hutter R. Obituary: Mother Thekla, spiritual muse of Sir John Tavener. URL: <https://www.gramophone.co.uk/classical-music-news/article/obituary-mother-thekla-spiritual-muse-of-sir-john> (дата звернення: 16.11.2025).
25. Miklaszewska J. The Idea of an 'Icon in Sound' in the Works of John Tavener. *Liturgia Sacra* 27. 2021. № 1. P. 217–223.
26. Seymour E. The Essential John Tavener: A Guide. Music Sales Limited, 2013. 47 p.
27. Tavener J. The Music of Silence. A Composer's Testament. Edited by Brian Keeble. London: Faber & Faber, 1999. 210 p.
28. Tavener J. The Sacred in Art. *Contemporary Music Review*. 1995. Vol. 12. Part 2. P. 49–54.
29. Taylor T. D. Music and Musical Practices in Postmodernity / Postmodern Music. Postmodern Thought / ed. by J. Lochhead, J. Auner. N. Y.; L., 2002. 392 p.

REFERENCES:

1. Bezvershuk, ZH. O. (2010). Kul'turolohiya: navchal'nyy posibnyk [Cultural studies: a textbook]. Kyiv: Znannya [in Ukrainian].
2. Bodriyar, ZH. (2004). Symulyakry i symulyatsiya [Simulacra and simulation]. Kyiv: Vydavnytstvo Solomiyi Pavlychko «Osnovy» [in Ukrainian].
3. Vyhovs'kyy, L. A. (2005). Postmodern yak faktor transformatsiyi funktsional'nosti relihiynoho kompleksu [Postmodernism as a factor in transforming the functionality of the religious complex]. Ukrayins'ke relihiyeznavstvo. 35, 33-45 [in Ukrainian].
4. Hermanova de Dias, E. V. (2017). Postmodernizm i khrystyianstvo: problema vzayemodiyi (ohlyad kontseptsiy) [Postmodernism and Christianity: the problem of interaction (review of concepts)] Visnyk KHNU im. V. N. Karazina. Seriya «Teoriya kul'tury i filosofiya nauky». 57, 115–123 [in Ukrainian].
5. Humenyuk, T. K. (2002). Postmodernizm yak transkul'turnyy fenomen. Estetychnyy analiz [Postmodernism as a transcultural phenomenon. Aesthetic analysis]. Extended abstract of doctor's thesis. Kyiv: Kyyivs'kyy natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
6. Del'oz, ZH. (2023). Peremovyny 1972–1990 [Negotiations 1972–1990]. Kyiv: Svaroh [in Ukrainian].
7. Derrida, ZH. (1994). Pozytsiyi [Positions]. Kyiv: Dukh i Litera [in Ukrainian].
8. Entsyklopetsiya postmodernizmu / za red. Charlza E. Vinkvista ta Viktora E. Teylora; per. z anh. Viktor Shovkun; nauk. red. per. d-r filos. nauk Oleksiy Shevchenko (2003) [Encyclopedia of Postmodernism / edited by Charles E. Winquist and Victor E. Taylor; translated from English by Viktor Shovkun; scientific editor translated by Dr. of Philosophical Sciences Oleksiy Shevchenko]. Kyiv: Vydavnytstvo Solomiyi Pavlychko «Osnovy» [in Ukrainian].
9. Kutsepal, S. (2025). Postmodernizm – zvablyva ta nerozkryta tayemnytsya [Postmodernism is a seductive and unsolved mystery]. Retrieved from: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/items/8ebc6629-9bb2-4330-b95e-efd01607affe>
10. Kuchurivs'kyy, YU. (2021). Vykonavs'ki aspekty khorovoyi muzyky XX stolittya na prykladi «Kel'ts'koho rekviyemu» Dzh. Tavenera [Performance aspects of 20th century choral music using the example of J. Tavener's "Celtic Requiem"]. Muzychne mystetstvo i kul'tura. 32, 175–186 [in Ukrainian].
11. Liva, N. V. (2017). Intonatsiyyny prostir yevropeys'koyi muzyky druhoyi polovyny XX – pochatku XXI stolit': vektory rozvytku [The intonational space of European music of the second half of the 20th – early 21st centuries: vectors of development]. Naukovyy visnyk Natsional'noyi muzychnoyi akademiyi Ukrayiny imeni P. I. Chaykovs'koho. 120, 39–54 [in Ukrainian].
12. Liotar, Zhan-Fransua (1995). Sytuatsiya postmodernu. Filososf'ka i sotsiolohichna dumka. 5–6, 15–38 [in Ukrainian].
13. Luk'yanets', V. S., Sobol', O. M. (1998). Filososf'kyy postmodern [Philosophical postmodern]. Kyiv: «Abrys» [in Ukrainian].
14. Myednikova, H. S. (2002). Ukrayins'ka i zarubizhna kul'tura XX stolittya: Navchal'nyy posibnyk [Ukrainian and foreign culture of the 20th century: Textbook]. Kyiv: T-vo «Znannya», KOO [in Ukrainian].
15. Muravs'ka, O. V. Vplyv skhidnohrystyians'koyi kul'tury na yevropeys'ke muzychne mystetstvo XIX–XX stolit' [The influence of Eastern Christian culture on European musical art of the 19th–20th centuries]. Extended abstract of doctor's thesis. Kyiv: Natsional'na akademiya kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv [in Ukrainian].
16. Ovsyannikova-Trel', O. A. (2021). «Nova prostota» yak systemnyy zhanrovo-styl'ovyy fenomen v suchasnomu muzychnomu mystetstvi: monohrafiya [“New Simplicity” as a Systemic Genre-Style Phenomenon in Contemporary Musical Art: Monograph]. Odesa: Vydavnychyy dim «Hel'vetyka» [in Ukrainian].
17. Otreshko, N. B., Nosova, H. Yu. (2025). Postmodernizm [Postmodernism]. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-882808>
18. Postmoderna teolohiya [Postmodern theology] (2024). Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Постмодерна_теологія
19. Syuta, B. (2018). Postmodernizm [Postmodernism]. Ukrayins'ka muzychna entsyklopediya. Kyiv: Vydavnytstvo IMFE. 5, 399–400 [in Ukrainian].
20. Fuko, M. (1998). Nahlyadaty y karaty / per. z fr. Petra Tarashchuka [To supervise and punish / translated from French by Petro Tarashchuk]. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
21. Shpak, H. S. (2025). Song of the Angel Dzh. Tavenera: mizh tradytsiyamy anhelohlassya ta sakral'nym minimalizmom [Song of the Angel by J. Tavener: between the traditions of angeloglossia and sacred minimalism]. Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv: nauk. zhurnal. 2, 424–429 [in Ukrainian].
22. Fisk, J. (1994). The New Simplicity: The Music of Górecki, Tavener and Pärt. The Hudson Review. 47, No. 3, 394-412 [in English].
23. Haydon, G. (1995). John Tavener: Glimpses of Paradise. Orion [in English].

24. Hutter, R. Obituary: Mother Thekla, spiritual muse of Sir John Tavener (2025). Retrieved from: <https://www.gramophone.co.uk/classical-music-news/article/obituary-mother-thekla-spiritual-muse-of-sir-john>
25. Miklaszewska, J. (2021). The Idea of an 'Icon in Sound' in the Works of John Tavener. *Liturgia Sacra* 27. 1, 217–223 [in English].
26. Seymour E. (2013). *The Essential John Tavener: A Guide*. Music Sales Limited [in English].
27. Tavener, J. (1999). *The Music of Silence. A Composer's Testament*. Edited by Brian Keeble. London: Faber & Faber [in English].
28. Tavener, J. (1995). The Sacred in Art. *Contemporary Music Review*. Vol. 12. Part 2, 49–54 [in English].
29. Taylor, T. D. (2002). *Music and Musical Practices in Postmodernity / Postmodern Music*. *Postmodern Thought / ed. by J. Lochhead, J. Auner*. N. Y.; L. [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 17.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025